

Литература

1. Бондарь О. А. Совокупная задолженность по налоговым обязательствам: предпосылки возникновения и проблемы ее снижения // Власть и управление на востоке России — 2011. — № 1. — С. 55—62.
2. Бузова Л. С. Направления совершенствования механизмов муниципального управления в условиях современной экономики // Бизнес: экономика, маркетинг, менеджмент — 2009. — № 3. — С. 42—47.
3. Долгова И. Н. Взаимосвязь налоговой нагрузки и производительности труда в экономике России // Научные труды: Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН, 2007. — № 5. — 140 с.
4. Никулина Е. В., Макаревич А. Ю. Оценка функционирования механизма региональных финансов // Научные ведомости «БелГУ», 2011. — № 13.
5. Туркина Е. Ю. SWOT-анализ управления бюджетом субъекта РФ // Вестник Астраханского государственного технического университета. — 2006. — № 4. — С. 131—134.
6. Шевченко Л. М. Проблемы оценки финансово-инвестиционной привлекательности российских регионов // Вестник Тамбовского государственного университета — 2010. — № 7. — С. 47—53.

Статья подана до редакції 12.10.2011

УДК 332.142

Д. В. Кузнецова, аспір.,
Інститут економіки промисловості НАН України

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

АННОТАЦИЯ. В статье исследована роль социальных стандартов в системе социальной политики Украины. Представлены пути разрешения диспропорционального социально-экономического развития регионов Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социальные стандарты, социальная политика, прожиточный минимум, минимальная зарплата, потребительская корзина.

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено роль соціальних стандартів у системі соціальної політики України. Представлено шляхи вирішення диспропорційного соціально-економічного розвитку регіонів України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальні стандарти, соціальна політика, прожитковий мінімум, мінімальна зарплата, споживчий кошик.

SUMMARY. The article deals with the role of social standards in the social policy of Ukraine. Author presents ways of resolving the disproportionate socio-economic development regions of Ukraine.

KEYWORDS: social standards, social policy, living wage, minimum wage, consumer basket.

Постановка проблеми. Існування якісної системи соціальних стандартів та гарантій визначає ефективність соціальної політики країни. Для багатьох країн світу важливим завданням є визначення таких критеріїв, за оцінкою яких було б можливо охарактеризувати стан матеріального добробуту та якість життя населення країни. Державна соціальна служба у своїй діяльності користується такими соціальними стандартами, як: прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, стипендія та ін. Вони дають змогу забезпечити певні стандарти життя та рівний доступ громадян до життєво важливих суспільних благ та послуг.

Це питання є особливо актуальним для України, адже система соціальних стандартів не забезпечує задоволення навіть найнеобхідніших потреб. Крім того, в Україні існує суттєві відмінності соціально-економічного розвитку регіонів, що обумовлює необхідність диференціації основних соціальних стандартів (прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати), хоча б для основних економічних районів України. Ефективна модель, до якої ми маємо наближатися, повинна гарантувати гідний життєвий рівень, необхідний для підтримання життєдіяльності населення та людського розвитку, а також бути комплексною та реалістичною, охоплювати всі верстви населення країни.

Дослідженням даної проблеми займається широке коло науковців. Зокрема, можна відмітити таких: В. Шибко, Л. Новосельська, Ю. Цігуш, С. Синчук. Активне обговорення даної теми здійснюється між урядом, Федерацією профспілок України та Союзом роботодавців. Однак невирішеність багатьох проблем вказує на актуальність даного питання.

Метою даної статті є обґрунтування необхідності активного використання соціальних стандартів в системі управління регіонами України.

Виклад основного матеріалу. Становлення ринкових відносин передбачає визначення певних критеріїв щодо забезпечення соціального розвитку. При цьому соціальна політика виступає основним інструментом усунення негативних наслідків ринкових

процесів і, як наслідок, досягнення злагоди та усунення диференціації в суспільстві.

Процес формування соціальних гарантій та нормативів розпочався в Україні із прийняттям Закону України «Про прожитковий мінімум» (1999 р.) [1] та Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.) [2]. На початку перебудови як мірило був обраний мінімальний споживчий бюджет, однак згодом державі довелося відмовитися від нього та перейти на більш ощадливий прожитковий мінімум. Вітчизняне законодавство наділяє усіх громадян країни правом на певний рівень доходів та соціального забезпечення.

У законі соціальні стандарти визначено як «встановлені державою на кожен визначений період мінімальні розміри матеріальних та інших благ, які гарантують соціально-прийнятний рівень споживання і слугують для встановлення обов'язкового мінімуму витрат на такі цілі» [3].

Таким чином, на сьогодні базовим соціальним стандартом вважається прожитковий мінімум, розмір якого наведено у табл. 1. У таблиці також зазначено необхідний розмір прожиткового мінімуму, визначеного населенням України у результаті національного щорічного моніторингового опитування, що проводиться Інститутом соціології НАН України.

Таблиця 1

**ВСТАНОВЛЕНИЙ ТА ОТРИМАНИЙ
У РЕЗУЛЬТАТІ ОПИТУВАННЯ РОЗМІР ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ
В УКРАЇНІ ЗА 2006—2011 рр. [4]**

	2006	2008	2010	2011
<i>Загальноприйнятий рівень прожиткового мінімуму</i>				
на одну особу з розрахунку на місяць (загальний показник)	472	626	875	953
дітей віком до 6 років	418	557	799	870
для дітей віком від 6 до 18 років	536	701	957	1042
для працездатних осіб	505	669	922	1004
осіб, які втратили працездатність	366	498	734	800
<i>Розмір прожиткового мінімуму відповідно до соціологічного моніторингу</i>				
У середньому (національна валюта)	901	1423	1681	?

Прожитковий мінімум — це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я, сукупності продуктів харчування, а також мінімальної кількості непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних потреб особистості [1]. У багатьох випадках, він також використовується для загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та впровадження певних державних соціальних програм та проектів.

Представлені результати опитування показують значну диспропорцію реального та бажаного рівня прожиткового мінімуму. Ще у 2006 р. респонденти визначили мінімально допустимий рівень базового соціального стандарту майже вдвічі більший, ніж його визначив уряд. Така ж розбіжність збереглася до 2010 року. Це може говорити лише про те, що соціальні стандарти, якими користуються в нашій країні, не відповідають реальним потребам населення України, не кажучи вже про світові тенденції.

Аналізуючи важливість використання та роль прожиткового мінімуму, зазначимо, що його обсяг складається з двох елементів — фізіологічного та соціального. У світовій економічній практиці фізіологічному мінімуму (найнеобхідніші споживчі блага для існування людини) належить 85—87 % загального прожиткового мінімуму, а решта 13—15 % припадає на соціальну частину (набір духовних цінностей мінімально прийнятого рівня життя).

Важливо відзначити, що український прожитковий мінімум ґрунтуються на принципі визначення вартості споживання товарів та послуг, що входять до складу трьох споживчих кошиків, а саме: продовольчого, непродовольчого та кошика послуг. Кожний з цих кошиків обчислюється за допомогою спеціальних нормативів, що характеризують фізіологічні норми харчування та споживання людиною певних товарів та послуг, без яких повноцінна життєдіяльність людини не можлива. Вартісна оцінка споживчого кошика переглядається з урахуванням індексу цін на споживчі товари і послуги не рідше одного разу на рік. При цьому, сумарна вартість усіх товарів та послуг, що включена у кошики, є грошовою оцінкою прожиткового мінімуму, тобто визначає саме мінімально допустимий рівень життя людини.

Поняття «споживчого кошика» є дуже поширеним та використовується у соціально-економічному управлінні багатьма країна-

ми. Особливості визначення та складові споживчого кошика різняться між країнами. Так, наприклад, у США в споживчому кошику нараховується 300 видів продуктів та послуг, у Франції — 250, у Німеччині — 475 [5]. В український споживчий кошик включено біля 300 найменувань продуктів та послуг. Визначенням та формуванням його складу займається Кабінет Міністрів України, який має переглядатися не рідше одного разу на 5 років відповідно до реальних економічних можливостей та змін стандартів і норм споживання.

Сучасний вид споживчого кошику в Україні можна охарактеризувати як недосконалий та застарілий, адже його вартість і об'єм хоч і переглядалися, але не змінювалися з 2000 року, тобто більше десяти років. Тому на сьогоднішній день з'явилась необхідність удосконалення методики формування та досягнення відповідного реаліям показника споживчого кошика.

Не дивлячись на те, що прожитковий мінімум для основних соціально-демографічних груп із року в рік зростає, він ледве дозволяє забезпечити первинні (фізіологічні) потреби людини, не кажучи вже про соціальні потреби, які є невід'ємною частиною гідного життя. Так, багатьох груп товарів і послуг, які давно існують у кошиках розвинених країн, в Україні ніколи не було. Зокрема, за кордоном витрати на культуру і відпочинок, крім квитків до театру, придбання книг і періодики, включають і відвідування футбольних матчів, абонементи в басейн, на теніс, до спортзалу [5].

Таким чином, характеризуючи соціальну політику країни, виникає багато суперечок щодо використання та, існування взагалі, соціальних стандартів в Україні. Існує непорозуміння того, яким чином можливо ототожнення прожиткового мінімуму із стандартом життя людини, при тому, що він визначається як стандарт злиденності, або межі малозабезпеченості. А також визначення його на однаковій основі для всіх регіонів, які різняться між собою за певними економічним розвитком, наявними ресурсами, природними та культурними ознаками.

У Глосарії з трудового права та соціально-трудовах відносин (з посиланням на досвід ЄС) прожитковий мінімум — *Living wage* — визначається як рівень заробітної плати, достатній для задоволення основних життєвих потреб сім'ї середнього розміру в конкретній економіці [6]. У розвинених країнах заробітна плата у 4—5 разів перевищує прожитковий

мінімум, що забезпечує гідний рівень життя населення. Для того, щоб надати адекватну інформацію щодо соціальної забезпеченості українського населення звернемося до табл. 2, в якій у порівнянні наведено розмір середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника за регіонами до відповідного рівня прожиткового мінімуму за останні три роки.

За даними таблиці спостерігаються наступні тенденції:

- найвищий рівень заробітної плати за 2011 р. прослідковується у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській областях, а також у м. Києві. Найнижчий у таких, як: Волинська, Тернопільська та Чернівецька області;

- темпи зростання заробітної плати за період 2009—2011 рр. склав 137,6 % у середньому по регіонах. При цьому, лише у м. Києві (124,8 %) та Севастополі (131,9 %) цей показник досяг мінімального значення;

- промислові регіони — Донецький, Дніпропетровський, Луганський відзначилися найвищими темпами приросту середньомісячної зарплати;

- приріст рівня прожиткового мінімуму за три роки склав лише 14 %;

- чітко відзначається диференціація в отриманні зарплати у регіонах України, яка дорівнює 60 % від мінімального значенні (не враховуючи м. Києв);

- середньомісячна зарплата у м. Києві складається з 4 прожиткових мінімумів, при тому, що в 11 областях (Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Тернопільській, Чернівецькій, Чернігівській та ін.) вона майже включає 2 прожиткових мінімуми, що свідчить про бідність населення.

Кількісний аналіз соціальних показників, що представлений у табл. 2, засвідчує той факт, що, перш за все, співвідношення середньомісячної зарплати до прожиткового мінімуму різняться за регіональним принципом — промислові та великі міста займають провідні міста у цьому рейтингу. По-друге, соціальна політика країни не враховує та не забезпечує диференційної системи показників та коефіцієнтів щодо значних особливостей регіонів. Це слугувало б у напрямі соціально-економічного розвитку регіонів України. Тому, на сучасному етапі формування ефективної системи соціальних індикаторів в Україні є першочерговим завданням державної політики, адже в перспективі це буде працювати лише на користь уряду країни та її населенню.

Таблиця 2

**СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА (ЗП)
ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ДО ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ (ПМ)
ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ (В РОЗРАХУНКУ НА ОДНОГО ШТАТНОГО ПРАЦІВНИКА, грн)**

Назва регіонів	Середньомісячна ЗП			2011 р. у % до 2009	Співвідношення ЗП до ПМ			2011 р. у % до 2009
	2009	2010	2011		2009	2010	2011	
<i>Україна</i>	1762	2021	2424	137,6	2,2	2,4	2,7	1,21
Автономна Республіка Крим	1532	1752	2068	135,0	1,9	2,1	2,3	1,18
Вінницька	1360	1564	1880	138,2	1,7	1,9	2,1	1,21
Волинська	1301	1479	1796	138,0	1,6	1,8	2,0	1,21
<i>Дніпропетровська</i>	1810	2149	2613	144,4	2,3	2,6	2,9	1,27
<i>Донецька</i>	1955	2303	2854	146,0	2,4	2,7	3,1	1,28
Житомирська	1341	1557	1894	141,2	1,7	1,9	2,1	1,24
Закарпатська	1401	1623	1873	133,7	1,8	1,9	2,1	1,17
<i>Запорізька</i>	1728	1960	2395	138,6	2,2	2,3	2,6	1,22
Івано-Франківська	1512	1717	2030	134,3	1,9	2,0	2,2	1,18
Київська	1834	2046	2522	137,5	2,3	2,4	2,8	1,21
Кіровоградська	1389	1628	1907	137,3	1,7	1,9	2,1	1,20

Луганська	1748	2041	2514	143,8	2,2	2,4	2,8	1,26
Львівська	1531	1754	2065	134,9	1,9	2,1	2,3	1,18
Миколаївська	1683	1934	2272	135,0	2,1	2,3	2,5	1,18
Одеська	1622	1862	2194	135,3	2,0	2,2	2,4	1,19
Полтавська	1596	1890	2287	143,3	2,0	2,3	2,5	1,26
Рівненська	1484	1741	2018	136,0	1,9	2,1	2,2	1,19
Сумська	1465	1685	1989	135,8	1,8	2,0	2,2	1,19
Тернопільська	1277	1455	1691	132,4	1,6	1,7	1,9	1,16
Харківська	1660	1860	2212	133,3	2,1	2,2	2,4	1,17
Херсонська	1357	1535	1792	132,1	1,7	1,8	2,0	1,16
Хмельницька	1388	1582	1876	135,2	1,7	1,9	2,1	1,19
Черкаська	1414	1670	1943	137,4	1,8	2,0	2,1	1,21
Чернівецька	1385	1569	1783	128,7	1,7	1,9	2,0	1,13
Чернігівська	1343	1510	1811	134,8	1,7	1,8	2,0	1,18
м. Київ	2973	3155	3709	124,8	3,7	3,8	4,1	1,09
м. Севастополь	1731	1959	2283	131,9	2,2	2,3	2,5	1,16

* Розраховано автором на основі статистичних даних з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Висновок. Рівень забезпечення населення збалансованим стандартним набором товарів та послуг, що складається за мінімальними нормами і нормативами споживання людини або сім'ї за певний відрізок часу, ґрунтується на загальноовизначеній системі соціальних нормативів та стандартів країни. Метою цих показників є кількісне відображення особливостей споживання матеріальних благ та послуг основними соціально-демографічними групами населення в цілому по країні та окремо по її регіонах.

Водночас, рівень життя в регіонах України має диференційований характер. Соціальні дослідження засвідчують, що рівень прибутків і споживання в обласних центрах вищий, ніж у середньому по регіонах, приблизно на 60 %. Таким чином, в одних регіонах України рівень життя значно відрізняється від іншого, що також говорить про різні статті витрат та їх вартість по регіонах.

Тому можна говорити про те, що забезпеченість населення регіону значною мірою залежить від потенціалу регіону і від того, як цей потенціал використовується. Виникає необхідність розробки стратегій і програм комплексного позиціонування регіонів, які б дозволили залучити бюджетні та позабюджетні кошти на соціокультурні, інформаційні та інші проекти, що служили б на благо населенню регіону. За цих умов є можливим врахування сучасних потреб людини, пов'язаних з технологічними, інтелектуальними, інформаційними змінами в сучасному суспільстві.

Література

1. Закон України «Про прожитковий мінімум». Редакція від 22.05.2008 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Редакція від 20.10.2000 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. *Стрепко В.* Забезпечення допомогою життєвого рівня не нижче за прожитковий мінімум / В. Стрепко // Вісник Львів. — Випуск 47. — С. 138—144.
4. Українське суспільство 1992—2010: Соціологічний моніторинг/ НАН України, Ін-т соціології // За ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги. — К.: [Ін-т соціології НАНУ: ТОВ «Фоліант»], 2010. — 635 с.
5. *Королевська Н.* Кошик бідності / Н. Королевська // Електр. журнал «Економічна правда», 17.01.2011. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>

6. Глосарій із трудового права та соціально-трудоових відносин (з посиланням на досвід Європейського Союзу). — К.: ВД «Стилос», 2006. — 486 с.

6. Соціальні стандарти та соціальні гарантії: теоретичні аспекти, проблеми, світовий досвід: Монографія. — К.: ЦПСД, 2007. — 320 с.

7. *Когай Е. А.* Повышение имиджа региона как задача социокультурной политики / Е. А. Когай, К. А. Комков // Регионология. — № 2. — 2011. — С. 15—21.

Стаття подана до редакції 07.10.2011

УДК 330.837

Я. В. Курінна, аспір.,
Харківська Національна академія
міського господарства

ЛОГІКА ЗМІН У МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ РЕГІОНУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств ЖКГ. Обґрунтовано логіку змін у методологічному підході до ЖКГ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: регіон, житлово-комунальне господарство, методологічний підхід, реформування, реорганізація, інвестиції, тарифна політика.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрен организационно-экономический механизм инновационного развития предприятий ЖКХ. Обоснована логика изменений в методологическом подходе к ЖКХ.

КЛЮЧЕВЫЕ слова: регион, жилищно-коммунальное хозяйство, методологический подход, реформирование, реорганизация, инвестиции, тарифная политика.

ABSTRACT. In the article the author considers the organizational-economic mechanism of innovative development of the enterprises of HOUSING and communal services. There is substantiated the logic of the changes in the methodological approach to HOUSING and communal services.

KEY WORDS: region, the housing and utility sector, methodological approach, reform, restructuring, investment, tariff policy.

Постановка проблеми. Не дивлячись на те, що житлово-комунальне господарство (ЖКГ) в соціальному значенні є пріори-